

A FOGYATÉKOS ÉS MEGVÁLTOZOTT MUNKAKÉPESSÉGŰ SZEMÉLYEK MUNKAERŐ- PIACI RÉSZVÉTELÉT BEFOLYÁSOLÓ JELLEMZŐK

*FACTORS INFLUENCING THE LABOUR MARKET PARTICIPATION
OF PEOPLE WITH DISABILITIES AND A REDUCED WORK
CAPACITY*

BALÁZS-FÖLDI EMESE PhD hallgató

Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar
Ihrig Károly Doktori Iskola

Dr. habil. DAJNOKI KRISZTINA intézetvezető egyetemi docens
Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar

ABSTRACT

In our country the employment issue of people with disabilities and a reduced work capacity came into the centre of attention in the years following the change of regime. Both the Hungarian and the international professional literature stress the importance of the employers' way of thinking, approach and attitude which play a crucial role in the increase of the target group's economic activity. Researches suggest that low academic qualification, age and other peculiarities of people with disabilities and a reduced work capacity influence their own employment rate.

Based on available Hungarian statistical surveys the study aims at examining the changes in demographic features that influence the labour market situation of people with disabilities and a reduced work capacity.

1. Bevezetés

Hazánkban a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának kérdése a rendszerváltást követő években került a figyelem középpontjába. Mind a nemzetközi, mind a magyar szakirodalom kiemeli, hogy a munkáltatók gondolkodásmódja, szemlélete és hozzáállása kiemelkedő jelentőségű szerepet játszik a célcsoport gazdasági aktivitásának növelése terén. Kutatások rámutatnak, hogy a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatási rátájának alakulására hatással van maga az érintettek alacsony iskolai végzettsége, korszpecifikuma és egyéb jellemzői. A tanulmány azt vizsgálja a rendelkezésre álló magyarországi statisztikai felmérések adatainak tükrében, milyen

változások mutatkoznak a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci helyzetét is befolyásoló demográfiai jellemzőkben.

2. A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek száma

A fogyatékoság egy változó fogalom, mely nemcsak a társadalom szemléletétől és értékítéletétől függ, hanem az adott szakmai terület értelmezésétől is. Egy lényegi elem azonban minden fogyatékoság definíció alapvető jellemzője: a fogyatékoság állapot és nem betegség, ezért nagyon fontos, hogy a társadalom hogyan reagál, és milyen perspektívát kínál a fogyatékosággal élő személyek számára. A WHO 1997-es fogalomértelmezése ez utóbbi kérdéskörre hívja fel a figyelmet: egy fogyatékoság, károsodás önmagában nem hátrány, a társadalom tagjai viselkedése, viszonyulása erősíti fel és teszi azzá¹.

A fogyatékoság definiálása más szempontból is kardinális jelentőségű. A definíció tartalma meghatározza azok körét, akik az adott kategóriába sorolhatók, míg mások kívülrekedhetnek. Az Európai Bizottság (2002) arra hívja fel a figyelmet, hogy a fogyatékos személyekre vonatkozó gyakorisági mutatók országonként, nemzetenként eltérnek, melynek hátterében többek között az adott ország jogrendjében használt fogalmak és minősítési eljárások közötti különbségek állnak². Fentebbiek miatt nehézségekbe ütközik a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek számának meghatározása.

A WHO és a Világbank (2011) vizsgálata szerint a fogyatékos személyek száma a világban emelkedő tendenciát jelez, e szerint a korábbi 10%-os arány helyett ma már a világ lakosságának 15%-át érintő problémáról beszélhetünk³. Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) népszámlálási statisztikai alacsonyabb mértékű fogyatékos személyről adnak számot. Ez 1990 évi népszámlálási adatok alapján a lakosság 3,5%-a, 368 ezer fő, a 2001 évi adatok szerint 5,7%-a, 577 ezer fő⁴, a 2011 évi népszámlálás szerint 4,6%-a, 491 ezer fő él valamilyen fogyatékosággal⁵. A látszólagos csökkenés oka mögött vélhetően több tényező is áll. Egyrészt a tartós betegség és a fogyatékoság fogalmának különválasztása a népszámlálásban, másrészt a fogyatékoság kérdésköre a népszámlálási adatfelvételben önbevallás alapján történik, és az eltérő adatok mögött felfedezhető, a magyar jogrendben és az adott szakmapolitikában alkalmazott sokszínű fogalomhasználat is. Így például a rokkant, fogyatékos, megváltozott munkaképességű személy kifejezések, melyek részben átfedésben állnak, részben eltéréseket mutatnak. A gyógy-pedagógia sajátos nevelési igényűekként említi, a jogi nyelvezet fogyatékos vagy fogyatékkal élő személy kifejezést használja, az orvosi megközelítés rokkantként definiálja, a foglalkoztatáspolitikában pedig megváltozott munkaképességű személyek elnevezés az elterjedt. A közfelfogás szerint fogyatékosnak születünk, míg rokkanttá válunk az életünk folyamán, így a kettő közötti különbség a statisztikai adatokban is megjelenik, ezért a rokkant személyek jellemzően nem vallják magukat fogyatékosnak.

A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyekre jellemző az alacsony gazdasági aktivitás. Sokan közülük a munkaerő-piacon történő elhelyezkedés nehézségei miatt az inaktivitást választják. Az OECD (2003) adatai szerint az öregségi és egészségügyi kiadások után a fogyatékosokkal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik⁶. Ez pedig jelentősen megterheli a tagországok költségvetését. Az állami kiadások csökkentése érdekében Magyarországon is többször került sor a rokkant ellátási rendszer szigorítására és átalakítására.

Magyarországon a rendszerváltást követően jelentősen emelkedett a korhatár alatt rokkantnyugdíjasok száma, melyet a gazdaságban végbemenő kedvezőtlen folyamatok eredményeztek⁷. Ez a népesség a munkanélküliséget és annak következményeit igyekezett a jóléti ellátások igénybevételével elkerülni. A munkaerő-piacról való tartós távolmaradásuk azonban csökkentette annak esélyét, hogy újra sikeresen munkába állhassanak. A kormányzati szigorító intézkedések hatására az új rokkantnyugdíj megállapítások száma 2001 óta folyamatosan mérséklődik. A foglalkoztatási esélyeik növelése érdekében 2007-ben a megváltozott munkaképességű személyek ellátásait reformálták meg, 2012-ben pedig a rokkantnyugdíjazás rendszerét alakították át⁸. 2008-as adatok szerint, 2008-ban 433 ezer fő korhatár alatti rokkantnyugdíjas volt, 195 ezer fő pedig a megváltozott munkaképességűek járadékát kapta⁹. Ez utóbbit azoknak a munkahellyel nem rendelkező személyeknek folyósították, akik életkoruk vagy szolgálati idejük tartama miatt nyugellátásra, időskorúak járadékára nem váltak jogosulttá és a munkanélküli-ellátás rendszeréből is kiszorultak. 2012-től megszüntették a rokkantnyugdíjakat, és két ellátássá szűkítették az ellátási rendszert: rokkant ellátásra és rehabilitációs ellátásra¹⁰. 2014 januárjában korhatár alatti rokkantellátásra 198 ezer fő, rehabilitációs ellátásra 162 fő volt jogosult¹¹. Ez alapján látható, hogy az átalakítások hatására az aktív korú inaktív fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek száma alapvetően csökkenő tendenciát mutat, tehát valószínűsíthetően emelkedett azoknak az aránya, akik a munkaerő-piacon kell, hogy érvényesüljenek.

Az Európai Bizottság 2002-ben úgy döntött, hogy szükség van egy átfogó adatállományra, annak érdekében, hogy összehasonlítható információk álljanak rendelkezésre a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatási helyzetének rendezésére, a közösségi foglalkoztatási irányvonalak meghatározására és az esélyegyenlőség érvényesítésére. Ennek keretében eddig két alkalommal került sor a 15-64 év közötti célcsoport munkaerő felmérésére. Ezek mellett a KSH a 2011-es ad-hoc modul előkészítéseként 2008-ban vizsgálta a megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci helyzetét¹². A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-felmérésének eredményei szerint 767 ezer fő – 354 ezer férfi (46%) és 413 ezer nő (54%), – aki a munkavállalásban, illetve munkavégzésben egészségi állapota miatt akadályozva érzi magát, ők tekinthetők tehát megváltozott munkaképességűeknek¹³.

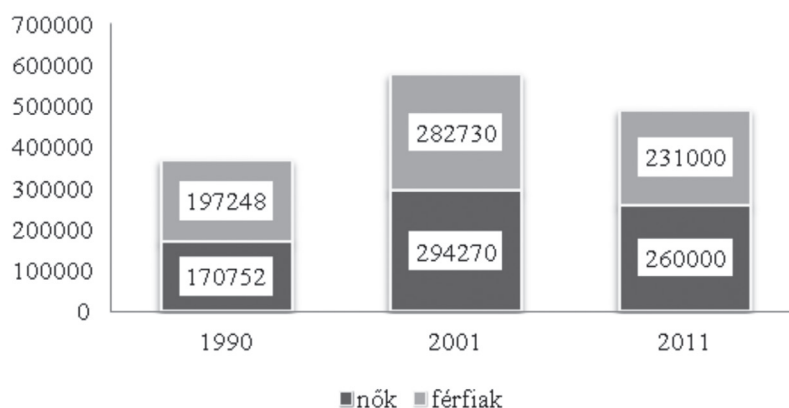

Ezek a nemek közötti arányok megegyezést mutatnak a 2001-es és 2011-es népszámlálási felmérésben kapott eredményekkel. A népszámlálásban nemek tekintetében az 1990-es években férfi dominancia (53,6%) mutatkozott, míg 2001-ben és 2011-ben már a nők aránya volt magasabb (51%, illetve 53%)¹⁴ (1. ábra).

1. ábra: A fogyatékossgal élők száma és nemek szerinti eloszlása 1990, 2001, 2011

Figure 1. Variations in the number of people with disabilities and distribution by gender in 1990, 2001, 2011

Forrás: Lakatos – Tausz 2009, KSH 2014a alapján saját szerkesztés

Ezek az arányszámok összefüggésbe hozhatók a rendszerváltás idején kialakuló munkaerő-piaci feszültségekkel, melyek jellemzően a férfiak számára munkalehetőséget kínáló bányászat, nehézipar területén jelentkeztek. A női lakosság későbbi dominanciája azzal magyarázható, hogy a fogyatékossg problémakája az idősebb, 50 év feletti korosztály jellemzője, és a női nem aránya egyrészt nagyobb mértékű a magyar lakosság körében, másrészt a várható élettartamuk is magasabb, tehát az idősebb korosztályban jelentősen magasabb a nők száma.

3. A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek demográfiai jellemzői

A korcsoport szerinti vizsgálatban látható, hogy a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek az idősebb korosztályból kerülnek ki. Az is szembeötlő, hogy a 60 év felettek száma minden egyes népszámlálásban növekvő értéket mutat. A 40 év feletti korosztályban változások következtek be, míg 1990 és 2001 közötti adatoknál emelkedő tendencia mutatkozott, addig a 2011-es adatokban 8%-os csökkenés történt (1. táblázat).

1. táblázat: A fogyatékos és nem fogyatékos személyek életkor szerinti megoszlása (%) 1990, 2001, 2011

Table no 1: Distribution of disabled and non-disabled persons by age group (%) in 1990, 2001, 2011

Kor-csoport (életév)	1990		2001		2011	
	fogyatékos	nem fogyatékos	fogyatékos	nem fogyatékos	fogyatékos	nem fogyatékos
0-14	9,1	21,0	5,0	17,3	4,7	14,6
15-39	22,6	35,8	14,6	36,3	14,0	34,3
40-59	30,6	24,9	35,6	27,5	29,2	27,7
60-	37,7	18,3	44,8	18,9	62,1	23,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Lakatos – Tausz 2009, KSH 2014a alapján saját szerkesztés

A munkaerő-piacon történő elhelyezkedés, az integráció esélyét növeli a megfelelő felkészítést nyújtó iskolai előmenetel. A statisztikai mutatók azonban azt jelzik, hogy a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek iskolai végzettsége jelentős mértékben elmarad a nem fogyatékos lakosságtól, bár 2011-ben javulás mutatkozik a korábbi évekhez viszonyítva, még mindig magasabb körükben a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők aránya (2. táblázat).

2. táblázat: A fogyatékos személyek iskolai végzettsége 1990, 2001, 2011 (%)

Table 2: Academic qualification of disabled persons in 1990, 2001, 2011 (%)

Iskolai végzettség	1990		2001		2011	
	fogyatékos	nem fogyatékos	fogyatékos	nem fogyatékos	fogyatékos	nem fogyatékos
általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	50,1	30,6	31,6	19,3	15,8	1,2
általános iskola	30,6	31,8	38,8	30,2	37,5	36,3
középiskola érettségi nélkül	5,7	3,2	10,3	17,1	17,4	19,5
középiskola érettségivel	9,7	17,0	14,3	23,3	20,3	27,5
egyetem, főiskola	4,0	7,4	5,0	10,2	9,0	15,5

Forrás: Lakatos – Tausz 2009, KSH 2014a alapján saját szerkesztés

Bánfalvy (2005) kiemeli, hogy a fogyatékos gyermekek iskolai képzése leggyakrabban izolált körülmények között történik, ami a munka világába történő adaptációt megnehezíti a célcsoport tanulói számára¹⁵. A szegregált körülmények között történő tanulmányok csökkentik a célcsoport munkavállalási hajlandóságát¹⁶. Kompetenciájuk, készségeik elsősorban a fogyatékos világhoz igazodik, emiatt tájékozódni, kiismerni magukat, problémákat megoldani a normál társadalomban nagyobb erőfeszítések mellett képesek. Tehát a szegregált oktatási rendszer elsősorban a védett munkahelyeken történő munkavégzésre készít fel. Ez szükségessé is teszi a védett munkahelyek, mint foglalkoztatási adaptációs lépcsőfok széleskörű működtetését. A védett foglalkoztatás fő célja, hogy a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyeket szegregált, izolált, biztonságos környezetben készítse fel a foglalkoztatási integrációra, azaz a nyílt munkaerő-piaci munkavégzésre. Azonban a védett foglalkoztatás ezt a feladatát nem látja el megfelelően, áteresztő képessége igen alacsony szintű¹⁷.

Az iskolai előmenetel elősegítése céljából 2004-ben „Több fogyatékos fiatalot a felsőoktatásban” címmel kormányzati kampány indult a fogyatékos fiatalok felsőoktatásba történő bekapcsolódása érdekében¹⁸. A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény lehetőséget ad, hogy a fogyatékos személyek a felvételi jelentkezés során hátrányaikat kompenzálva, előnyhöz jussanak, illetve nevesíti, hogy a fogyatékos hallgatók tanulmányaikhoz fogyatékoságuknak megfelelő ellátásban és segítségben részesüljenek. Valószínűleg ennek tudható be, hogy a 2011-es népszámlálás szerint több mint 13 ezer fővel emelkedett a felsőfokú végzettséget szerzett fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek száma¹⁹, de ez az arány még mindig jelentős mértékben elmarad a nem fogyatékos populációhoz képest.

4. Munkaerő-piaci jellemzők

A népszámlálási adatok rámutatnak, hogy a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek lakhelyük szerint elsősorban munkaerő-piaci szempontból hátrányos, észak-magyarországi és dél-alföldi régiókból származnak, és a nem fogyatékos lakossághoz képest nagyobb hányaduk él községben. Jellemzően a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek körében magasabb az egyedülélők aránya, ami összefügghet a célcsoport életkori jellegzetességeivel.

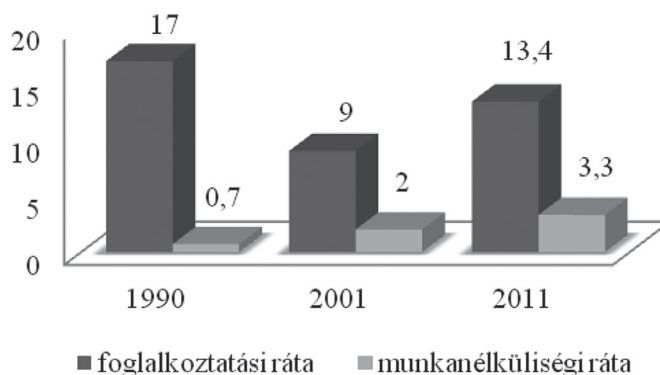
Fogyatékosági típus szerinti vizsgálat esetében megállapítható, hogy mind a népszámlálások, mind a munkaerő-piaci felmérések szerint elsősorban a mozgásszervvel kapcsolatos egészségkárosodások állnak a fogyatékos és megváltozott munkaképesség hátterében. E jellemzők miatt eleve nehezebb és akadályozottabb a munkaerő-piacra való bekerülésük. Az 1990-es népszámlálás 17% körüli foglalkoztatási rátát és 0,7% munkanélküliségi rátát mutat, a 2001-es adatok szerint ezek a mutatók tovább romlottak (9% foglalkoztatási és 2% munkanélküliségi ráta), csak a 2011-es adatok jeleznek kedvezőbb arányt (13,4% foglalkoztatási és 3,3% munkanélküliségi ráta) (2. ábra).

2. ábra: A fogyatékos lakosság foglalkoztatási és munkanélküli rátájának alakulása 1990, 2001, 2011 (százalék)

Figure 2: Variations in employment and unemployment rate of the disabled population in 1990, 2001, 2011 (percentage)

Forrás: Lakatos – Tausz 2009, KSH 2014a alapján saját szerkesztés

A 2008-as munkaerő-piaci felmérések ennél pozitívabb képről tanuskodnak: a foglalkoztatási ráta 23%, a munkanélküliségi ráta 16,3%, 27,4%-os aktivitási ráta mellett. 2011-es munkaerő-felmérés 24,1%-os aktivitási ráta mellett, 18,1%-os foglalkoztatási rátát és 24,3%-os munkanélküliségi rátát mutat²⁰.

Nemzetgazdasági ág szerint legtöbbször mind a nők, mind a férfiak esetében a feldolgozóiparban, másodsorban pedig a kereskedelem és gépjárműjavítás területén helyezkedtek el²¹. 2011-es adatok alapján foglalkozási főcsoport szerint kiemelt létszámban a szakképzettséget nem igénylő munkaköröket töltötték be.

A 2008-as munkaerő-felmérés adatai megerősítik az iskolai tanulmányok jelentőségét a munkavállalási lehetőségek terén. Minél magasabb egy fogyatékos és megváltozott munkaképességű személy iskolai végzettsége annál nagyobb az esélye az elhelyezkedésre.

A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személy, ahhoz, hogy teljes értékű életet éljen és munkát tudjon végezni szüksége lehet segítségre a munkavégzésben. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény rögzíti a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek ehhez fűződő jogát. A munkaerő-felmérésekhez kapcsolódóan vizsgálták a célcsoport munkavállalóinak erre vonatkozó igényét, illetve azt hogy mennyire érzik az érintettek e joguk teljesülését²². Az eredmények szerint a fogyatékos és megváltozott munkaképességű foglalkoztatottak 36%-a (78 ezer fő) érezte úgy, hogy munkavégzéséhez szüksége van segítségre, közel egyötödük ugyanakkor arról számolt be, hogy jelenlegi munkahelyén ezt nem kapják meg.

5. Összefoglalás

A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján nehéz a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek pontos arányát meghatározni. A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyekre vonatkozó gyakorisági mutatók országonként, nemzetenként eltérnek, melynek hátterében többek között az adott ország jogrendjében használt fogalmak és minősítési eljárások közötti különbségek állnak. Ebből fakadóan a WHO szerint a világ lakosságának 15%-a érintett a fogyatékos és megváltozott munkaképesség problémájában. Ez Magyarországon másfél millió embert jelentene, a munkaerő-felmérés statisztikai adatok szerint a megváltozott munkaképességű személyek száma ennek fele, a fogyatékos személyek aránya ennek harmada.

A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek egy komplex hátrányokkal rendelkező munkavállalói csoport. A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek gazdasági pozícióját nem csupán egészségi állapotuk gyengíti, hanem az is, hogy magas körökben az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők, a 60 év feletti aránya. Az alacsony iskolai végzettség a fogyatékos és megváltozott munkaképességű munkavállalót alacsony presztizsű, alacsony jövedelmet nyújtó, illetve fizikai munka végzésére predesztinálja, amit azonban akadályoznak a mozgásszervekkel kapcsolatos károsodások. További akadályként jelentkezik elhelyezkedésük során, hogy többségük hátrányos helyzetű régióban, illetve községben él. Ez amelllett, hogy a munkalehetőségek számát csökkenti, felerősíti az utazással és közlekedéssel kapcsolatos egyébként is jelentkező nehézségeiket.

JEGYZETEK

- 1 Kálmán Zsófia – Könczei György (2002): A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Osiris Kiadó, Budapest.
- 2 Európai Bizottság (2002): A fogyatékoság definíciója Európában. Összehasonlító elemzés. Foglalkoztatás és Szociális Ügyek. Letöltés: www.mek.oszk.hu, időpontja: 2015 06. 15.
- 3 WHO – World Bank (2011): World report on disability. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf, letöltés időpontja: 2014. 10. 21.
- 4 Lakatos Miklós – Tausz Katalin (2009): Fogyatékoságügyi statisztikák. 2001. Évi népszámlálás – 12. A fogyatékos emberek helyzete. Szöveggyűjtemény. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest, 2009.
- 5 KSH (2013): 2011. Évi népszámlálás – 3. Országos adatok. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- 6 Maschke, Michael (2011): Fogyatékoság az Európai Unióban. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest
- 7 Balázs-Földi Emese (2014): The labour market position of people with disabilities and with a reduced work capacity after the change of regime. Abstract. Volume 8. (3-4). pp.89-98.
- 8 2007. évi LXXXIV. törvény a rehabilitációs járadékról 213/2007. (VIII.7.) kormányrendelet az Országos Rehabilitációs és Szakértői Intézettről, vala-

- mint eljárásának részletes szabályairól
321/2007. (XII. 5.) kormányrendelet a komplex rehabilitációról
2011. Évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról
7/2012. (II. 14.) NEFMI rendelet a komplex minősítésre vonatkozó részletes szabályokról
- 9 KSH (2008): Nyugdíjasok, nyugdíjak, 2008. Statisztikai Tükör. II. Évf.(139).
 - 10 2011. Évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról
 - 11 KSH (2014b): Nyugdíjak és egyéb ellátások, 2014. Központi Statisztikai Hivatal Letöltés: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/.../nyugdij/nyugdij14.pdf>, időpontja: 2015. 06.23.
 - 12 KSH (2009): Társadalmi jellemzők és ellátórendszerek, 2008. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest
 - 13 KSH (2012a): A megváltozott munkaképességűek munkaerő-piaci helyzete 2011. Központi Statisztikai Hivatal munkaerő felmérése. Budapest
 - 14 Lakatos Miklós – Tausz Katalin (2009): Fogyatékoságügyi statisztikák. 2001. Évi népszámlálás – 12. A fogyatékos emberek helyzete. Szöveggyűjtemény. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest, 2009.
 - 15 Bánfalvy Csaba (2005): A fogyatékos emberek és a munka világa. Szakképzési Szemle XXI. évf. 2.
 - 16 Bánfalvy Csaba (2006): A fogyatékosok iskoláztatása és a gyógypedagógusok. In: Gerő Zsuzsa – Csanádi Gábor – Ladányi János: Mobilitási esélyek és a kisegítő iskola. Új Mandátum Könyvkiadó Budapest pp. 135-141.
Bánfalvy Csaba (1995): Életminőség a 90-es években. Három társadalmi csoport életminőség jellemzői. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola. Budapest
 - 17 Dajnoki Krisztina (2014): Helyet mindenkinek! Fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-alföldi Régióban. Közép-Európai Monográfiák No.12, Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged
 - 18 Öry Mária (2005): Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerő-piacon. Nemzeti Felnőttképzési Intézet. Budapest
 - 19 KSH (2014a): 2011. Évi Népszámlálás – 11. Fogyatékosággal élők. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest
 - 20 KSH (2009): Társadalmi jellemzők és ellátórendszerek, 2008. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest
KSH (2012): A megváltozott munkaképességűek munkaerő-piaci helyzete 2011. Központi Statisztikai Hivatal munkaerő felmérése. Budapest
 - 21 KSH (2014a): 2011. Évi Népszámlálás – 11. Fogyatékosággal élők. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest
 - 22 KSH (2009): Társadalmi jellemzők és ellátórendszerek, 2008. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balázs-Földi Emese (2014): The labour market position of people with disabilities and with a reduced work capacity after the change of regime. Abstract. Volume 8. (3-4). pp.89-98.
- Bánfalvy Csaba (1995): Életminőség a 90-es években. Három társadalmi csoport életminőség jellemzői. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola. Budapest
- Bánfalvy Csaba (2005): A fogyatékos emberek és a munka világa. Szakképzési Szemle XXI. évf. 2.

- Bánfalvy Csaba (2006): A fogyatékosok iskoláztatása és a gyógypedagógusok. In: Gerő Zsuzsa – Csanádi Gábor – Ladányi János: Mobilitási esélyek és a kisegítő iskola. Új Mandátum Könyvkiadó Budapest pp. 135-141.
- Dajnoki Krisztina (2014): Helyet mindenkinek! Fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-alföldi Régióban. Közép-Európai Monográfiák No.12, Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged
- Európai Bizottság (2002): A fogyatékoság definíciója Európában. Összehasonlító elemzés. Foglalkoztatás és Szociális Ügyek. Letöltés: www.mek.oszk.hu, időpontja: 2015.06.15.
- Kálmán Zsófia – Könczei György (2002): A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Osiris Kiadó, Budapest.
- KSH (2008): Nyugdíjasok, nyugdíjak, 2008. Statisztikai Tükör. II. Évf.(139).
- KSH (2009): Társadalmi jellemzők és ellátórendszerek, 2008. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest
- KSH (2012): A megváltozott munkaképességűek munkaerő-piaci helyzete 2011. Központi Statisztikai Hivatal munkaerő felmérése. Budapest
- KSH (2013): 2011. Évi népszámlálás – 3. Országos adatok. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. ISBN 978-963-235-417-0.
- KSH (2014a): 2011. Évi Népszámlálás – 11. Fogyatékosokkal élők. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest ISBN 978-963-235-357-9
- KSH (2014b): Nyugdíjak és egyéb ellátások, 2014. Központi Statisztikai Hivatal Letöltés: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regio/.../nyugdij/nyugdij14.pdf>, időpontja: 2015.06.23.
- Lakatos Miklós – Tausz Katalin (2009): Fogyatékoságügyi statisztikák. 2001. Évi népszámlálás – 12. A fogyatékos emberek helyzete. Szövegyűjtemény. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest, 2009.
- Maschke, Michael (2011): Fogyatékoság az Európai Unióban. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest
- Szabó Miklós – Berde Csaba (2007): Esélyegyenlőség az emberi erőforrás menedzsmentben. In: Esély Egyenlőségi Emberi Erőforrás Menedzsment. Szerk.: Berde Csaba – Dajnoki Krisztina. Campus Kiadó, Debrecen, pp.9-23.
- Öry Mária (2005): Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerő-piacon. Nemzeti Fejlesztési Intézet. Budapest
- WHO – World Bank (2011): World report on disability. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf, letöltés időpontja: 2014.10.21.
1991. évi IV. Tv a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 58§
2007. évi LXXXIV. törvény a rehabilitációs járadékról
- 213/2007. (VIII.7.) kormányrendelet az Országos Rehabilitációs és Szakértői Intézetéről, valamint eljárásának részletes szabályairól
- 321/2007. (XII. 5.) kormányrendelet a komplex rehabilitációról
2011. Évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról
- 7/2012. (II. 14.) NEFMI rendelet a komplex minősítésre vonatkozó részletes szabályokról